

Pastoral klinisk utdanning som et bidrag til Forsvarets ivaretagelse av veteraner

AV TORSTEIN HOLTEN

Don (fiktivt navn) satt midt i sykehusrommet med ryggen vendt mot den åpne døra. Jeg sto i sykehusgangen og så inn. Mitt oppdrag var å besøke alle ved avdelingen på det amerikanske militærsykehuset hvor jeg jobbet og studerte. Jeg hadde utsatt besøket til Don så lenge som mulig. Pleierne hadde advart meg om at han var en spesielt vanskelig pasient, med flere anmerkninger i journalen grunnet utøvelse av fysisk og verbal vold mot pleiere og leger. Jeg gruet meg! Forsiktig banket jeg på dørkarmen, Don snudde rullestolen rundt og benstumpene etter amputasjoner kom til syne. Før jeg rakk å si noe sa han: «Hva vil du?» Jeg introduserte meg som chaplain Holten, og at jeg kom for å hilse på. Lenger kom jeg ikke. Don overrumplet meg med et voldsomt sinneutbrudd. Etter noen minutters verbal storm avsluttet han med å si. «Jeg vil ikke ha besøk av deg og jeg vil overhodet ikke høre noe om Gud eller Jesus, så pigg av.» Jeg var ikke vanskelig å be, men snudde meg resolutt og gikk, nesten glad og lettet over at han så tydelig hadde uttrykt at han ikke ville se meg igjen.

Dagen etter fortalte jeg min veileder om møtet med Don, og at jeg i respekt for han ville etterkomme hans ønske om å ikke besøke han igjen mens han var på sykehuset. Til min store overraskelse responderte min veileder: «Torstein, du skal besøke Don hver uke fremover. Du viser respekt når Don opplever at du er villig til å stå i stormen og være til stede også i det mørke. Han eier bestillingen på det han vil si, men du skal gjøre deg tilgjengelig.» Jeg likte ikke responsen fra min veileder, men bestemte meg for å følge sykehusets besøks policy for preste-tjenesten.

Hver uke fortsatte jeg å banke på døra til Don. Flere ganger ble jeg kastet på dør etter først å ha lyttet til hans sinne mot Gud og mennesker. Det var intenst og slitsomt, og jeg skjønnte egentlig ikke hensikten. Det ledet jo ikke til noe godt.

Den 6. uken responderte Don til min store overraskelse «come on in chaplain» på min lette banking. Han fortsatte: «Du må gjerne besøke meg, men jeg vil ikke høre et ord om Gud eller Jesus, greit?» Den bestillingen gikk jeg med på, og flere besøk deretter snakket vi om det han ville. Han tok initiativ til å snakke om sine brutte parforhold, om barna sine som han ikke lenger hadde noe forhold til, og tap av livskvalitet gjennom amputasjon av bena. Krigen han hadde deltatt i ønsket han ikke å snakke om.

På et av mine siste besøk med Don satt han i bar overkropp på rommet da jeg kom. Hele overkroppen var dekket av tatoveringer, men det var spesielt en som fanget min oppmerksomhet. På venstre overarm hadde han tatovert inn i en trekant: Jesus, country, og bilde av et amerikansk sørstats flagg.

Min amerikanske veileder hadde mange ganger snakket med meg om å være tilstede «her-og-nå» og bruke det jeg fanget opp i øyeblikket. Jeg så tatoveringen og sa impulsivt: «Det undrer meg Don, at du som er så forbannet på Jesus har tatovert inn navnet på overarmen.» Han begynte å gråte. Etter litt satte han fingeren på tatoveringen og sa: «Du skal vite dette Torstein. Jeg var en stolt sørstatsgutt som ble sendt i krigen for å kjempe for landet mitt, og jeg forventet at Jesus skulle lede oss i striden. Etter to uker var halvparten av personellet i kompaniet drept i strid. Mitt verdensbilde og mitt gudsbilde falt i grus.»

Tekst og undertekst

Don hadde i lang tid båret på dyp sorg og store tapsopplevelser i eget liv. Utad virket han sint og aggressiv, det var «teksten» som ble presentert. «Underteksten» var vevd sammen av dyp sorg og store tapsopplevelser. Sammen med meg begynte Don å adressere sin sorg og sine tap. Traumene han bar på bearbeidet han videre i terapi i gruppe og individuelt med en av sykehusets psykologer. Når jeg senere snakket med psykologen på sykehuset fortalte han meg at samtalene Don og jeg hadde hatt åpnet veien også for en terapeutisk prosess med behandling av hans traumatisering. Sammen møtte det tverrfaglige teamet Don fra ulike innfallsvinkler og i møte med de ulike temaer i hans liv.

Denne hendelsen fant sted under mitt første Pastoral kliniske utdanningskurs (PKU) i USA 2000-2001. Hver uke i et år fikk jeg mulighet til å reflektere over min praksis som sjelesørger. Denne refleksjonen handlet både om mine opplevelser og erfaringer, men også om møtet med pasientene som på dette sykehuset var bestående av militært personell. Gjennom samtale i gruppe og i individuell veiledning utforsket vi de dynamikker som utspilte seg hos sjelesørgeren, mellom sjelesørger og pasient, og hos pasienten. Pastoralklinisk

utdanning er nå etablert som et videreutdanningsløp i regi av Feltprestkorpset. Feltprestkorpset har skaffet seg veilederressursen, og tilbyr utdanningen på linje med noen få sykehus i Norge. Målsettingen i utdanningen er nøyaktig den samme i Norge og Feltprestkorpset som det var den gang jeg gjennomførte mine første kurs i USA, nemlig å fremme Personlig kompetanse: læringsprosesser som fremmer personlig modenhet og selvinnstikt; Teoretisk kompetanse: læringsprosesser som fremmer sjelesorgfaglig kunnskap og innsikt, og Integrasjonskompetanse: læringsprosesser som fremmer sjelesorgfaglige ferdigheter, faglig modenhet og personlig integritet.

Denne læringsprosessen hjalp meg til i større grad å møte pasienter ut fra deres bestilling, samtidig som jeg fikk en større trygghet og autoritet rundt min egen rolle og funksjon som prest i et tverrfaglig miljø. Samtidig fikk jeg fornyet tro på feltprestens sentrale rolle i oppfølging og ivaretagelse av militært personell.

Feltprester har en unik posisjon i Forsvarets avdelinger gjennom sin daglige tjeneste sammen med personellet de betjener. En stor del av Forsvarets personell, vernepliktige og fast ansatte, bruker feltpresten som samtalepartner både hva gjelder arbeidsrelaterte og personlige utfordringer. Ikke minst har mange feltprester de senere år erfart at opplevelser fra utenlandstjeneste tematiseres og adresseres, både under tjenesten i utlandet og etter hjemkomst. Det er mitt inntrykk at mange tjenestegjørende i og gjennom samtaler med feltpresten har identifisert både «tekst» og «undertekst» i eget liv. Utfordringen for feltpresten i møte med personellet de betjener er å opprettholde og praktisere en sunn grensesetting. Feltpresten er ikke en behandler som kan eller skal diagnostisere fysisk eller psykisk helse. Disse oppgavene tilligger andre fagmyndigheter (leger, psykiatere, psykologer). I PKU jobber vi mye med evnen til å identifisere egne begrensninger og sette gode ivaretagende grenser for feltpresten og for konfidenten. Vår myndighet innbefatter ikke å behandle mennesker. Samtidig vil det kunne være i samtale om «tekst» og «undertekst» i konfidentens liv at mer alvorlig tematikk avdekkes som krever behandling. Å henvise en konfident til personer i det tverrfaglige team handler ikke om å miste autoritet. Tvert imot. Den bevisste sjelesørger kjenner egne evner, myndighet og begrensninger. Tilsvarende kan jeg lett forestille meg situasjoner hvor andre fagmyndigheter kan og bør henvise konfidenter til sjelesørgeren når tematikk ikke er helselatert. Målet er uansett å kunne møte og betjene Forsvarets personell ut fra deres bevisste eller ubevisste bestilling. Gjennom feltprestenes tilstedeværelse i daglig tjeneste ytes et betydelig bidrag i ivaretagelse av den enkelte.

I PKU er det grunnleggende utgangspunktet for læring den kliniske konteksten man står i som sjelesørger. Hovedfokus ligger i å reflektere over de møter den enkelte sjelesørger har med konfidenter, i PKU terminologi kalt living human documents, for slik å få et bevisst forhold til sin praksis. Kjernen i PKU er med andre ord å gå inn i en hermeneutisk prosess: praksis – refleksjon – praksis. Slik får sjelesørgeren en økt bevissthet om egen rolle, samt mulighet til å gjøre justeringer til beste for en selv og konfidenten. En feltprests «klinikk» er den daglige tjeneste for og blant soldater, offiserskollegaer og deres familier. Her finnes våre living human documents. Vi som arbeider som feltprester vet at dette er en innholdsrik arena der vi høster mange og varierte erfaringer som sjelesørgere. Tilbakemeldinger synliggjør dessuten hvor betydningsfull feltpresten er for sin avdeling. Denne posisjonen i Forsvaret har Feltprestkorpset og den enkelte feltprest ervervet seg gjennom tilgjengelighet og tilstedeværelse i krig og i fred. Nærhet mellom prest og personell er en av de viktigste årsakene til den tillit som er etablert mellom vår profesjon og Forsvaret. Gjennom et kontinuerlig arbeid og refleksjon på vår egen praksis muliggjør vi en enda større profesjonalisering av sjelesørgeren til beste for sjelesørgeren og konfidenten. I PKU arbeider vi med temaer som egen autoritet, tverrfaglig samarbeid, kjennskap og vennskap med egen personlighet, kjennskap til egne reaksjonsmønstre og hvordan disse kommer til uttrykk i møte med andre, bruken av en selv som verktøy i sjelesorgen, følelsesmessig tilgjengelighet, alternative sjelesorgsmønstre, tverrfaglig samarbeid. Vi tror et slikt arbeid bidrar til personlig og faglig trygghet i møte med Forsvarets personell som søker støtte og ivaretagelse. Vi skal med andre ord ikke fremstå som noe annet enn vi er, og samtidig sørge for en kompetanseheving som bidrar til å holde sjelesorgen oppe som et relevant og viktig bidrag inn i Forsvarets veteranivaretagelse.

PKU og relevant praksis

Som nevnt tidligere i artikkelen, er grunnlaget for feltpresters deltakelse i PKU kurs i regi av FPK praksis og erfaring i egen avdeling. I tillegg har FPK etablert et unikt samarbeid med det amerikanske militærpsykiatriske Landstuhl Regional Medical Center (LRMC). Dette sykehuset er strategisk evakueringscenter for AFRICOM, CENTCOM, EUCOM og SOCOM. USA evakuerer alle sine skadde soldater hit før de eventuelt evakueres videre til USA. I tillegg betjener sykehuset pasienter tilhørende 50 allierte nasjoner. I snitt ankommer 25 skadde soldater til dette sykehuset hver dag. De flys inn fra krigssoner og får behandling ved sykehuset. Norske feltprester som deltar på PKU får gjennom to uker praktisere og lære ved dette sykehuset i nært samarbeid med amerikanske

feltprest kollegaer og under veiledning av PKU veileder. FPK er sikre på at denne praksisen og erfaringene fra dette internasjonale og tverrfaglige miljøet er et viktig bidrag inn mot Forsvarets veteranivaretagelse. Det å jobbe sjelesørgerisk i en flerkulturell sammenheng hvor feltpresten møter pasienter med stor variasjon i religiøs tilhørighet og livssyn er både krevende og lærerikt. Møte med mangfoldet tror vi er med å fremme feltprestens egen refleksjon rundt etiske dilemma og sjelesorgens plass i den militære organisasjon. LRMC gjenspeiler i tillegg den konteksten mange feltprester vil oppleve i utlandet: Samarbeid med andre lands feltprester, samarbeid og arbeid i en kulturell mangfoldig kontekst og sjelesorg i møte med traumatisert personell i en tverrfaglig kontekst.

Ved å knytte PKU utdanningen til LRMC tilstreber vi å ta på alvor de utfordringer norske feltprester opplever i utøvelsen av sin sjelesorgfunksjon i Forsvaret. Mange feltprester har deltatt i militære operasjoner i utlandet, og i årene som kommer vil vi måtte forvente at flere vil oppleve å bli deployert. Ved LRMC får feltprestene utøve sjelesorg blant pasienter som er fysisk og psykisk preget av krigens erfaringer.

Samtidig som LRMC gir unike læringsmuligheter, er det ikke tvil om at den daglige tjeneste den enkelte feltprest står i gir et mangfold av utfordringer og krevende situasjoner. Dagsregisteret FPK benytter for å synliggjøre den enkeltes aktivitet vitner om en mengde samtaler og møter med mennesker. I den daglige tjeneste utøves det en stor grad av veteranivaretagelse. Det kalles kanskje ikke ved det navnet, men samtalenes tema handler for mange om slitasje ved fravær, utfordringer i parforhold, erfaringer og opplevelser fra tjeneste i utlandet, problematisk forhold til alkohol, mistriivsel på arbeidsplassen osv. I og gjennom disse samtalenes, hvor det er rom for å adressere livets sårbarhet, har mange veteraner funnet en gangbar vei og ny mestring i møte med det som oppleves krevende. Feltprestenes veteranivaretagelse finner derfor ikke primært sted på et senter for veteraner, men i stor grad i og gjennom den daglige tjeneste. Noen ganger er kun feltpresten involvert i disse samtalenes, andre ganger legges det til rette for et tverrfaglig samarbeid for på best mulig måte å kunne møte og ivareta soldaten.

Den praksis og erfaring den enkelte feltprest har gjort seg i egen avdeling er derfor et veldig godt utgangspunkt for videre læring gjennom refleksjon og samarbeid. Egenerfaringsgruppen i PKU har som hensikt å la den enkelte få presentere sine erfaringer i et fellesskap og gjennom samtale bli bevisst dynamikker som spiller seg ut mellom konfident og sjelesørger, og i sjelesørgeren. I mitt arbeid med Don ble jeg bevisst at det var mine indre dynamikker som var den største utfordringen. Jeg mistriivdes sammen med han

fordi jeg ofte kjente på indre frykt, tilkortkommenhet og forsvar. Når jeg fikk identifisert dette ble det enklere å møte Don der han var enten jeg ble møtt med sinne eller gråt. Det var ikke jeg som skulle komme med bestillingen eller ha svaret, det var Don som gjennom møtene skulle få adressere det han ønsket. Denne endringen gjorde det tålbart for meg å være sammen med han, og møte med empati og åpenhet. Når han i tillegg opplevde at jeg ikke trakk meg unna, men evnet å utholde hans emosjonelle utbrudd bidro det til å skape en tillit og trygghet i møte med meg. Resultatet var at Don startet en egen bevissthetsprosess i forhold til temaer i eget liv, og videre en evne og vilje til å bringe det frem i samtalen. Slik førte sjelesorgen frem til integrering av sorg og tap, samt mulighet til å tilnærme seg tvil, tro og traumer. I PKU jobber vi bevisst med evnen til å romme det uutholdelige. Når mennesker opplever at vi utholder å være tilstede i det mørke, gir det grobunn for tillit og trygghet. En slik trygghet i møte med det uutholdelige fordrer at vi som prester har jobbet med egne liv og egne historier.

Fra David til Nietzsche

Leif Gunnar Engedal skrev i 2004 en artikkel med overskriften «Kristen sjelesorg i en postmoderne kultur. Utfordringer og muligheter» (Engedal 2004: 20ff). I artikkelen diskuterer Engedal utfordringer den kristne sjelesorg står ovenfor i møte med en postmoderne kultur. Han beskriver en kultur som ikke lenger er teosentrisk i sin grunnforståelse, men samtidig en kultur som i stadig mindre grad setter sin «tiltro til fornuftens, vitenskapens og de teknologiske maktmidlers muligheter», som var kjennetegnet på den moderne tidsalder» (Ibid.: 27). Den postmoderne tid preges av en tomhet uten faste holdepunkter hvor mange kjenner på «uro, kjedsomhet og mangel på tilhørighet» (Ibid.: 35). Inn i en tid hvor mennesker søker etter relasjoner, verdier og tilhørighet, søker den kristne sjelesorgen å være en relevant aktør i samarbeid med andre fagdisipliner.

Kong David i det gamle testamente så hele sitt liv i lys av Guds tilstedeværelse i livet. Det var ikke et spørsmål om Gud eksistens, men mer om hvordan relasjonen til denne Gud gjorde seg gjeldende i livet her og nå. Menneskets liv ble alltid sett som del av en fortelling med Gud som det samlende subjekt. Nietzsches utgangspunkt var det motsatte, nemlig at Gud ikke eksisterer. Mennesket er i det hele overlatt til seg selv. Vi er med andre ord skapere av vår egen historie og kan ikke se våre liv som del av et større hele. I dette spennet står sjelesørgeren – feltpresten. Vi betjener de som ser sin livshistorie som en del av Guds historie og fortelling, og på samme tid de som

ikke tror på Guds eksistens og fortelling. Dette spennet utfordrer sjelesorgen som fag. I PKU søker vi bevissthet i forhold til egen tro, og i forhold til hva jeg mener kristen sjelesorg er og bør være i møte med alle mennesker uansett religiøst utgangspunkt og tilhørighet. En slik bevisstgjøring er avgjørende i en tid hvor Feltprestkorpset og feltpresttjenesten utfordres i forhold til livssynsmangfold og ivaretagelse av den enkelte tjenestemann og tjenestekvinne ut fra den enkeltes verdimeslige og religiøse ståsted.

Engedal skriver i sin artikkel om å ta hele den menneskelige erfaring på alvor. Hvor en tradisjonell kerygmatiske sjelesorg møter mennesker «ovenfra», sett gjennom Bibelens briller, bestreber en Pastoral-klinisk sjelesorg å møte «nedenfra», med utgangspunkt i konfidentens egen livshistorie og livserfaring (Engedal 2004: 44). I møte med Don lærte jeg mye om en slik tilnærming. Han trengte å oppleve at jeg evnet å møte han i livet, med tilstedeværelse og respekt, uten lette svar og en forutinntatt agenda. Samtidig skal den kristne sjelesorg ikke bli en avart av psykiatrisk og psykologisk praksis. Feltprestens møte med tjenestemenn/kvinner i krig og fred skal og bør preges av en trygg autoritet i og gjennom eget fag og person. En slik trygg autoritet fordrer en bevisstgjøring om egen rolle og funksjon, noe som igjen vil legge en god grunn for et avklart og produktivt tverrfaglig samarbeid med andre fagdisipliner.

Sjelesørgeren utfordres hele tiden til å respektere og ta på alvor den menneskelige erfaring, og samtidig se all menneskelig erfaring i lys av et større hele hvor trodimensjoner også gjøres gjeldende.

Kaos - kosmos

*Religion er den formen
for menneskelig virksomhet
hvor igjennom det
opprettes hellig kosmos.*

(Danbolt og Stifoss-Hansen 2007: 232)

I PKU tilstreber vi å bevisstgjøre den enkelte feltprest og sjelesørger på egen autoritet og på hva det er som gjør vår tjeneste spesiell i møte med andre spesialister. Det kan synes at prester tidvis har et «mindreverdighetskompleks» i forhold til andre kapasiteter i det tverrfaglige team. I PKU utdanningen og i denne artikkelen ønsker jeg derfor å løfte frem det spesielle ved vår tjeneste, for igjen å minne den enkelte feltprest på det særegne og flotte ved vårt fag.

Krig og væpnet konflikt må kunne beskrives som et kontrastenes landskap. Inn i en, på mange måter, uvirkelig virkelighet står feltpresten med Ord og Sakrament. Han/hun holder frem et budskap om fred og forsoning i en hverdag som preges av det motsatte, av hat og ufred. En hverdag hvor våpen rekkes mot

andre mennesker som er skapt i Guds bilde. Der rekker feltpresten frem brød og vin og sier: «Fred være med deg», løfter frem ord om en kjærlighet som er sterkere enn døden, og formidler ord om tilgivelse og håp. Mange ganger har jeg løftet mine hender ut over avdelingen før utreise på oppdrag og fremsagt ordene: «Herren velsigne deg og bevare deg, Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig, Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred!»

Hvorfor søker militært personell i stort monn til kirke og gudstjenestefellesskap? Jeg har møtt mange medsoldater som gir troen og liturgien plass i kontrastenes landskap. De ord som av mange kanskje tidligere har blitt betegnet som kjedelige, uaktuelle og fremmede, får aktualitet i møte med en ekstrem virkelighetsopplevelse. Plutselig er det behov for, og rom for å kollektivt og individuelt la både klagerop og tillitsrop komme til orde. Det kan virke som liturgien og kirkens språk bidrar til å skape orden der det er opplevelse av uorden og kaos, både hos den enkelte og i fellesskapet.

I begynnelsen skapte Gud himmelen og jorden. Jorden var øde og tom, og mørket lå over havdypet. Men Guds Ånd svevet over vannet. Da sa Gud: 'Det bli lys!' Og det ble lys (1. Mos 1, 1ff).

Gud skapte orden ut av kaos og var i stand til å gjøre noe med kreftene som var i spill. Opplevelsen av kaos i en væpnet konflikt, indre og ytre, er det mange i det militære som har fortalt om. Men de samme snakker også ofte om hvordan kaoset fikk sin motsats i møte med Guds ord, i møte med nattverden og bønner, i møte med velsignelsen og fellesskapet. En opplevelse av Gud som trer inn i deres univers og ordner kaos til kosmos. Enkelte kaller kapellet for «annerledesrommet», fordi det gir mulighet til et annet fokus og refleksjon.

Det kan virke som livets ytterpunkter er med å forsterke møtet med Gud og behovet for en slik møteplass. Det religiøse språk skaper en legering mellom eksistensiell grenseerfaring og uttrykk. Nettopp gjennom liturgi og det religiøse språk opplever mange at de får hjelp til å sette ord på de opplevelser de har hatt og får samtidig en mulighet til å plassere seg selv i en større sammenheng. Owe Wikstrøm skriver:

När en kristen tar emot brödet i nattvarden erfar hon sig vara i gemenskap med den verkliga världen eftersom Kristus har visat vem Gud är. En religiös symbol utgör ett slags språk som medlar mellan den värld som består av begrepp och logik och den som endast kan uttryckas i symboler (Wikstrøm 1995:97).

Det er min oppfatning at dette er sant for mange i en krigssituasjon. Krig kan få et preg av uvirkelighet. I møte med liturgi og de kristne symboler får den enkelte igjen kontakt med den «virkelige» verden, og en mulighet til å plassere «Den lille fortelling» inn i «Den store fortelling». Liturgien og symbolene integrerer mennesket inn i et større, kosmisk meningens univers. Det religiøse språk og sakramentene gjør det mulig for mennesket å oppleve en balanse i tilværelsen,

en opplevelse av enhet og helhet. Wikstrøm viser til Eliade som mener de religiøse symboler gjør to ting: For det første gir de mennesket tilgang til den «sanne» verden via den påtagelige verden, og for det andre berører de det som dypest sett engasjerer mennesket, av Tillich kalt «The Ground of Being» (Ibid.: 97).

Integrering – den vanskelige prosessen

Språket i liturgien, bønnene som bes og salmene som synges, bidrar til å integrere vonde opplevelser i eget liv og gjøre de til en del av livshistorien. Det gir hjelp til å se fremover. Selv har jeg ved noen anledninger forrettet ved minnestunder over falne soldater i utlandet. Minnestunder med sin liturgi og bruk av symboler gir mulighet til å starte bearbeiding av det tap det er å miste kollegaer, mulighet til å uttrykke sorg og savn, og hjelp til å se fremover. Sykehusprest Lars Danbolt skriver i sin artikkel «Minnegudstjeneste etter større ulykker» følgende:

Det meningssskapende ved symbolsk atferd dreier seg ikke minst om å (re)etablere sammenheng og struktur og relatere seg til denne (Danbolt 2007).

Igjen blir tanken om en bevegelse fra kaos til kosmos synlig. Ordene, handlingene og symbolene etablerer en sammenheng i det som er brutt i stykker. Lars Danbolt kaller dette for en «hellig kosmisering» (ibid.: 159). Gjennom ritualiseringen som skjer i kirkens rom «korrigeres følelsen av desorganisering og tilhørigheten styrkes». Vårt ansvar som prester er å ha et bevisst forhold til hvordan vi bruker våre «verktøy» i møte med veteraner. En fare vil kunne være at «verktøyene» og bruken av disse forhindrer oss fra å lytte oss inn på den enkelte og deres erfaring. Feltprestens arbeid bør foregå i en vekselvirkning mellom bruk av kirkens ritualer og en selv som verktøy.

Det har vært interessant å se hvor betydningsfull bruken av levende lys har vært ved minnestunder etter dødsfall. Den enkelte har fått mulighet til å delta ved å tenne et lys, gjerne da i en lysglobe hvor Kristuslyset står i midten. Som prest kan og bør denne handling knyttes til Kristus som verdens lys, tilstede i menneskers lidelse, nød og sorg. Når den enkeltes lys tennes, hentes flammen fra nettopp Kristuslyset.

For meg som prest og sjelesørger er liturgien et redskap både å «hvile i» og «hvile gjennom». Dette kommer også til uttrykk i kirkens alterbok hvor det i en av klagebønnene nettopp står: «Våre ord blir fattige i møte med det ufattelige. La oss derfor hente ord fra Bibelen til vår klage og bønn.»

Som feltprestkorps og som feltprester må vi tenke om denne delen av vår tjeneste som et vesentlig bidrag i veteranivaretagelsen. I PKU jobber vi nettopp med å se på alle elementer av vår tjeneste. Som en del av dette inngår en

bevissthet om de sjelesørgeriske aspektene ved gudstjenestefellesskapet. Hvordan fremstår vår sjelesorg i gudstjenesten og dens elementer?

Liturgiens intimitet

Den militære virkelighet gir ikke rom for mye intimitet. Man kan si at det finnes intimitet i form av kameratskap og vennskap, men ikke en intimitet som erstatter mors og fars kjærlighet, en ektefelles kjærlighet eller barns kjærlighet. I en krigssituasjon er denne viktige delen i menneskers liv ikke tilstede. Intimitet må vike for andre størrelser. Liturgien bryter med sine ord dette mønsteret. Den inviterer nettopp til intimitet med Gud og medmennesker i det kirkelige fellesskap. Den bringer ord som bryter radikalt med den virkelighet soldaten ellers erfarer, samtidig som den skaper rom for å uttrykke og komme i kontakt med livets spekter av følelser. Slitne, møkkete og ubarberte får de delta i et måltidsfellesskap som skiller seg fra det daglige måltid de inntar. Midt i den verden de lever, som vanskelig kan beskrives som hellig, blir de invitert til et hellig måltid. Kristi legeme og blod deles ut, og ord om Guds tilstedeværelse midt i livet lyder. Dette er sterke kontraster. Opplevelsen av en Gud som trer inn med kjærlighet, tilgivelse og håp der kaosmaktene kanskje tidvis oppleves som sterke og virkelige. Steder som ikke kaller til festmåltid – der dekkes det til for et måltid hvor Kristus er tilstede. Slik legger måltidet til rette for intimitet med Gud og andre troende, og gir rom for et annet fokus enn det dagene ellers er fylt med. Et fokus bestående av Guds tilstedeværelse, tilgivelse, ny kraft og fred

Gjennom liturgien løftes håpet frem. Et håp som ser Guds tilstedeværelse midt i livet. I krig er døden en realitet og mulighet. I krig vet den enkelte at han/hun kan bli drept. I møte med denne veldig realistiske frykten lyder ord om nærhet og håp. I denne virkeligheten skal feltpresten også være tilstede med en klar og tydelig rolle som handler om ivaretagelse av den enkelte.

I boka *Letters from the Pacific* beskrives et slikt møte mellom det profane og Det Hellige. Skildringen er hentet fra andre verdenskrig:

I wanted us to take this communion together one last time. The platform was softly lighted, but the men sat in darkness. As I called each group forward to kneel in a circle, they would emerge out of the darkness into the light like figures in a Rembrandt, their faces quiet and dignified with the solemnity of the occasion. I think they were coming, truly, into the light of His presence and that the glow of it was in their hearts as well as on their faces (Stroup 2000:173).

FPK's rolle i veteranivaretagelsen

Feltprestkorpsset og dets feltprester har i alle år spilt en viktig rolle i ivaretagelse av Forsvarets personell og deres familier. Gjennom dette har de også en viktig rolle i ivaretagelsen av veteraner. Gjennom PKU ønsker FPK å gi den enkelte som deltar mulighet til en ytterligere profesjonalisering i sjelesorgen som fag og økt trygghet på egen rolle og autoritet i møte med andre fagdisipliner. Utgangspunktet for sjelesorgen ligger i et helhetlig syn på mennesket. Vi må møte våre soldater og veteraner med bevissthet om et utvidet helsebegrep, som i tillegg til fysisk helse og psykisk helse, også inkluderer den åndelig og den sosiale dimensjon som vi alle bærer med oss.

Litteratur

Campbell, Allastair V. (1986): *Rediscovering Pastoral Care*. London: Darton, Longman & Todd.

Danbolt, Lars (2007): «Minnegudstjeneste etter større ulykker». I: *Tidsskrift for Den norske legeforening* nr. 2, 157-160.

Danbolt, Lars J. og Stifoss-Hanssen, Hans (2007): *Gråte min sang. Minnegudstjenester etter store ulykker og katastrofer*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Engedal, Leif G. (2003): «Mange fortellinger – et liv. Momenter til belysning av narrativ teori.» I: *Tidsskrift for Sjelesorg* 3, 165-179.

Engedal, Leif G. (2004): «Kristen sjelesorg i en postmoderne kultur.» I: Ekedahl, MarieAnne & Wiedel, Bjørn (red): *Møtet med den splittrade människan*. Stockholm: Verbum forlag.

Grevbo, Tor Johan S. (2006): *Sjelesorgens Vei – En veiviser i det sjelesørgeriske landskap – historisk og aktuell*. Oslo: Luther Forlag.

Jung, C.G. (1933): *Modern man in search of a soul*. New York: Harcourt Brace & Company.

Stroup, Russel C. (2000): *Letters from the Pacific – A Combat Chaplain in World War II*. Columbia and London: University of Missouri Press.

Ursano, Robert J.; Grieger, Thomas A. og McCarrol, James E (1996): «Prevention of Post-traumatic Stress – Consultation, Training and Early Treatment». I *Traumatic Stress – The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society*. New York: The Guilford Press.

Yalom, Irvin D. (2003): *Terapiens gave*. Oslo: Pax Forlag

Wickstrøm, Ove (1995): *Den outgrundliga människan – Livsfrågor, psykoterapi och själavård*. Göteborg: Natur och Kultur

Wickstrøm, Ove (1995): *Mørket som blender*. Oslo: Luther Forlag

Torstein Holten (f. 1969) er major og prest i fagavdelingen i Feltprestkorpsset. Han er tilknyttet Forsvarets Spesialkommando (FSK) og er veileder innen pastoralklinisk utdanning, og arrangerer kurs for norske feltprester på Viken senter

for psykiatri og sjelesorg i Indre Troms og på Landstuhl Regional Medical Center, som er amerikanernes militærpsykiatri i Europa. Holten har jobbet fire år som prest ved to ulike veteransykehus i USA. Han har deltatt i internasjonale operasjoner i Bosnia, Irak og Afghanistan.